

UNIKO JA KADRIKO

AARE TOOL
muusikateadlane

“Nargenfestivali” kontserdid “Tormise tuules”.

Eesti publikule varasemastki tuttava Kimmo Pohjoneeni esinejakuvand on niisugune, nagu Vanemuine ise oleks talle akordionile laenanud. Iseasi on, kas ta sõidab “Tormise tuules”, nagu viitab “Nargenfestivali” kontserdi pealkiri. Teoses “Uniko” (2004; häälele, akordionile, keelpillidele ja elektroonikale) ajab ta ikkagi eriomast Pohjoneeni-asja, ehkki etnograafilise inspiratsiooni poolest ulatab mõnikord Tormisele terekäe.

“Uniko” olevat unistustest ja elust, niisiis ei tea selle kohta peaaegu midagi. Sama hästi võiks öelda, et see räägib elust ja inimestest, tõesst ja õigusest, uhkusest ja eelarvamusest või lindudest ja loomadest. Niisugune ütle matajätmine on Pohjoneeni mütolooialembese artistikuvandi pärisosa. Pohjoneeni sõnul on muusikaline materjal “üles ehitatud minimalistlikest kordusprotsessidest ja soome rahvamuusikale sarnastest meloodiatest”. Kummalisel kombel tundus ettekande järel, et see lühikirjeldus annab “Uniko” olemuse edasi ammendavalt.

Pohjoneeni loomingu soomeugri identiteet on pandud kokku lipp lipi, lapp lapi peal. Tema soomeugrilane tuleb kaugelt idast, kurgulauluga sarnaneva vokaalesituse põhjal otsustades ehk koguni Mongooliast. Nagu sellest oleks vähe, mängis Pohjoneen (Pohjola – soome rahvuseepose “Kalevala” müütiline Põhjala) Põhja-Tallinnas asuvas räämas Põhjala tehasehoones. Pohjoneen on “Uniko” kohta veel öelnud, et see kõlab nagu “Soome ilm – vahel on see imeilus, vahel aga tõeliselt kole ja vastik”. Seetõttu on hea teada, et Põhjala tehases toodeti omal ajal kummikuid ja botikuid.

Akordion on Pohjoneeni käes kui sepalööts, aga raud jäi seekord tagumata. Üksi esitatud teoses osades oli tema mäng palanguteta ning muul ajal lahustus Tallinna Kammerorkestri keel-

pillide ja elektroonilise helikujunduse kõlamassis. Oletasin, et akordionikunstnik Soomest näitab, mis imevägi tema instrumendis peitub. Selle asemel puistas Pohjoneen kuulajale silma pseudo-etnograafilist uneliiva. Tund aega kestvas akordionimängus on kõigele vaatamata midagi peaaegu heroilist, ja seepärast ei olnud Põhjala tehase töolisteks kehastunud publik kiitusega kitsi.

Tihedamalt Tormise tuules oldi festivali järgmisel päeval, kui ettekandele tulid “Eesti kalendrilaulud” (1966–1967). Tormis oli etnograafilistes küsimustes kahe jalaga tugevasti maa peal. Rahvalaul polnud tema jaoks heietuste ja oletuste aines, veel vähem Tormist ennast esile tõstev piiramatu loomevabaduse kants. Tormis lähenes rahvalaulule teadusliku järjekindlusega. Selleks, et orienteeruda rahvapärandsis, on vaja tunda selle eriomaseid reegleid. Vastasel juhul on jutt folkloorist vaid tühja tuule tagaajamine, millel pärandiga pistmist pole.

Eesti Filharmoonia Kammerkoori ja dirigent Tõnu Kaljuste kontserdi eel olnuks õpetlik kuulata mõnda vanemat “Eesti kalendrilaulude” helisalvestist, näiteks 1973. aastast pärit ETV telefilmist, kus seda esitavad Eesti Televisiooni ja Raadio segakoor ning Teaduste Akadeemia nais- ja meeskoor. See tõestab, kui põhjalikult on 1980. aastatest peale paranenud Eesti koorikultuuri tase ja muutunud esteetika. Mis on selle ajaga võrreldes teistmoodi? EFK esituslaad on täpsem ja distsiplineeritum, lauljate individuaalne vokaalne tase parem ja häälekool piisavalt ühesugune, et lasta häätel sulanduda ilma üldpildist välja turritavate tämbriteta. Tänuvärselt on ajaloo hämarusse jäänud meeshäälte hooletult “mõkitav” esituslaad.

“Eesti kalendrilaulud” on kooriliikmete suhtes nõudlik “luukamber”, kui võrd nais- ja meeshääled (sedapuhku vastavalt 13 ja 14 lauljat) esinevad selle neljas esimeses osas eraldi: “Mardilaulud” (I osa) ja “Vastlaulud” (III) on meeshäältele, “Kadrilaulud” (II) ja “Kiigelaulud” (IV) naishäältele ning “Jaani laulud” (V) segakoorige.

EFK esitab Veljo Tormise rahvaviisinaelisi laule samasuguse kõlakäsitlusega

Kimmo Pohjoneen ja Tõnu Kaljuste.

FOTO SIM VAHUR

nagu mistahes muud repertuaari ja teeb sellega tema muusikale kahtlemata suure teene. “Kiigelauludes” on naishäätel voli huigata, aga sedagi teevad EFK lauljad kultuurse tagasihoidlikkusega. Kas maalähedane liialdus ei käi ülemeelikutes lauludes asja juurde? Küllap on tõesti parem sellest hoiduda. Kui “Jaani lauludes” hõigatakse “nõõ!”, siis kõlab see EFK esituses nii viisakalt, nagu polekski mõeldud hobusele, vaid võrdvärselt kultuursele vestluspartnerile. Naishäätele paneks südamele ettevaatlikkust sõna alguses k-häälikuga, mis mõnikord tuleb kuuldavale liiga entusiastlikult rõhutatuna. Emakeele ilu peitub üksikasjades.

Kontserti raamisisid “Kord me tuleme tagasi” (1969/1993, sõnad Jaan Kaplinski) ja “Viru vanne” (1980, sõnad Hando Runnel), lisaloonas esitati katkendeid tsüklist “Ingerimaa õhtud”. “Viru vande” näol oli seega esindatud ka Tormise loomingu deklaratiivsem kül. Lauldakse ju selles, et “tuleks võtta see tuletungal, mille Tuglas on pillanud peost, mitte kohkuda vaenlaste hulgast, mitte ehmuda sõnnikuveost”. Reageerigu igaüks sellele võitluslikule üleskutsele nii tormiliselt (*sic!*) nagu heaks arvab. **M**